

חבט על דיני רוב

- א. מבוא
- ב. סוגיית כשרותו של השתוקי
- ג. סוגיית 'עשר חנויות מוכרות בשר'
- ד. סוגיית פיקוח הגל בשבת
- ה. ביאור מושגי 'רוב' ו'קבוע'
- ו. סיכום

א. מבוא

ההלכה מכירה בהליכה אחר הרוב כפתרון להתמודדות עם ספקות. באמצעות ההליכה אחר הרוב אנו מזהים את זהות האובייקט הנמצא בשאלה, וכך אנו מסירים את הספק לגביו. אולם, ישנם מצבים בהם אנו מגבילים את ההליכה אחר הרוב בטענה שמדובר במצב 'קבוע'. במקרה כזה הספק נשאר, וההלכה מכריעה בו בין לקולא בין לחומרא בהתאם לנושא הספק, כאשר בדרך כלל העיקרון המנחה הוא "ספק דאורייתא לחומרא" ו"ספק דרבנן לקולא". השאלה המתבקשת אפוא, היא מתי נחליט ללכת אחר הרוב ומתי נכריע כי מדובר במצב 'קבוע', ומהו ההיגיון הפנימי העומד מאחורי חלוקה זו.

כדי לענות על שאלה זו ננסה לגעת בחלק מיסודות הרוב. המושג 'רוב' כולל בתוכו כמה סוגים:

רוב הדיינים – הרוב שמכריע את הדיון בבית הדין.

רוב התערובת – כאשר חפצים אסורים מתערבבים עם חפצים מותרים, אנו הולכים אחר הרוב כדי להגדיר את הקבוצה הנמצאת לפנינו.

רוב כמותי – רוב של שיעורים וסיכויים. אנו משתמשים בסטטיסטיקה כדי להגדיר את האובייקט הנמצא בספק.

במאמר נתמקד בעיקר ברוב הכמותי, אך נתייחס גם לסוגים אחרים של הרוב. בשלבים האחרונים של המאמר נתמקד גם ברוב הדיינים וברוב של התערובת מתוך ניסיון לתת הגדרה ברורה לסוגים השונים של הרוב.

- ראשית דרכנו תהיה פריסת והבנת הסוגיות השונות בתלמוד, בהם מופעלת או לא מופעלת ההליכה אחר הרוב. במהלך הדברים נבאר את הסוגיות הבאות:
- 'כשרותו של השתוקי' (קידושין עג, א), העוסקת בכשרות הוולד הנמצא בספק ממזרות.
 - 'עשר חנויות מוכרות בשר' (קידושין טו, א), הסוגיה הקלאסית בעניין ההליכה אחר הרוב והגבלתה על ידי מצב 'קבוע'. את הצעתנו לפתרון של שאלת ההליכה אחר הרוב נמחיש בסוגיה זו, ומשם נפנה לסוגיות הנוספות בניסיון לבחון את הפתרון לשאלתנו.
 - פיקוח הגל בשבת (יומא פד, ב), העוסקת בשאלה מתי הולכים אחר הרוב בדיני נפשות. מה עושים כאשר ישנו אדם הטמון מתחת לגל אבנים בשבת? האם בכל מצב שישנה אפשרות שיהודי שוכב תחת האבנים בשבת אנו נתיר את השבת בשבילו ונרים את האבנים, או שמא ישנם מצבים בהם אנו נמנע מכך?

לאחר שנעיין בסוגיות השונות ננסה להגדיר כאמור את המושג 'קבוע', לאור שאלתנו בנושא ההליכה אחר הרוב. בנוסף ננסה להגדיר את הסוגים השונים של רוב, וכך לחדד את ההבנה של מושג זה.

ב. סוגיית כשרותו של השתוקי

מהו שתוקי? המשנה הראשונה בפרק "אלו יוחסין" פותחת בעשרת הייחוסים השונים בעם ישראל שעלו עם עזרא לפני הקמת הבית השני. וכך לשון המשנה:

עשרה יוחסים עלו מבבל: כהני, לויי, ישראלי, חללי, גירי, וחרורי, ממזרי, נתיני, שתוקי, ואסופי. כהני, לויי וישראלי – מותרין לבא זה בזה; לויי, ישראלי, חללי, גירי וחרורי – מותרין לבא זה בזה; גירי וחרורי, ממזרי ונתיני, שתוקי ואסופי – כולם מותרין לבא זה בזה. ואלו הם שתוקי – כל שהוא מכיר את אמו ואינו מכיר את אביו, אסופי – כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא אמו. אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי.

משנה, קידושין ד, א

מהמשנה אנו למדים ששתוקי הוא אדם שמכיר את אמו אך לא את אביו.

הבעיה בשתוקי היא אי הודאות של בית הדין להחליט האם השתוקי הוא כשר לבוא בקהל ה'. התורה מלמדת אותנו: "לא יבוא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבוא בקהל" (דברים כג, ג). ישנה אפשרות שהשתוקי הנמצא לפנינו הוא ממזר: יכול להיות שאמו נתעברה מקרוב משפחה האסור לה או ממזר, ואנו למדנו במשנה בפרק שלישי: "כל מי שאין לה עליו קידושין אבל יש לה על אחרים קידושין הוולד ממזר ואיזה זה? זה הבא על אחת מכל העריות שבתורה" (משנה, קידושין ג, יב). אמנם, אם האישה תעיד שהיא נתעברה מאדם כשר ולכן גם הוולד כשר, אנחנו נאמין לה.

השאלה המתעוררת בגמרא היא מה יהיה הדין כאשר האם אינה נמצאת עמנו, או שמשום מה אינה מעידה מאיזה איש נתעברה, כלומר מי הוא אבי הוולד. וכך הדין בגמרא:

אמר רבא: דבר תורה שתוקי כשר; מאי טעמא? רוב כשרים אצלה ומיעוט פסולין אצלה, ואי אזלי אינהו לגבה – כל דפריש מרובא פריש, מאי אמרת? דילמא אזלה איהי לגבייהו, הוה ליה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, והתורה אמרה: "לא יבא ממזר" (דברים כג, ג) – ממזר ודאי הוא דלא יבא, הא ממזר ספק יבא. קידושין עג, א

כאשר אנו רוצים לבדוק כשרות של דבר מסוים, ישנן דרכים שונות לבדוק זאת. במקרה שלנו הדרך העיקרית לבירור הספק היא הליכה אחר הרוב. אם האיש בא מן העיר אל האישה הנמצאת בביתה. אנו אומרים שהאיש פרש מתוך רוב אנשי העיר ("כל דפריש – מרובא פריש"). ומכיוון שרוב אנשי העיר כשרים גם האיש כשר – עד שיוכח אחרת¹. אף על פי כן, ישנם מצבים בהם אסור להשתמש ברוב, ובסוגיה שלנו נאמר כי כאשר מדובר במצב "קבוע" לא ניתן להשתמש בדרך של רוב. לאמור: אם האישה הלכה אל האיש אנו אומרים שמוקד הבעיה (האיש – שאיננו יודעים מי הוא) הוא קבוע: כיוון שברגע בו האישה באה אליו הוא היה קבוע במקומו. במצב שכזה מופעל הכלל של "כל הקבוע כמחצה על מחצה דמי" – אנו אומרים כי הסיכויים שהאישה נתעברה מכשר או נתעברה מפסול – שווים. הגמרא מציינת דין מיוחד בספק ממזר² המתיר את ספקו: "ממזר ודאי הוא שלא יבוא, הא ממזר ספק יבוא". השתוקי עונה לגדר של "ספק ממזר" ולכן הוא מותר לבוא בקהל מן

1. כמובן שאם רוב אנשי העיר פסולים, הוולד פסול, כי אנו הולכים אחרי רוב כמותי של אנשי העיר.
2. זוהי דעת הרשב"א שספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא כל עוד לא נאמרה דרשת המתירה את הספק. ("תורת הבית" בית רביעי, שער ראשון). אבל הרמב"ם סובר שכל ספק דאורייתא הוא לקולא מדאורייתא. ומהדרשה בממזר אנו למדים לכל התורה.

התורה³. לעומת זאת, בשאר ספקות של תורה אנו נחמיר לאור הכלל של "ספק דאורייתא לחומרא".

השאלה העומדת לפנינו היא מתי מפעילים את דין רוב ומתי מגבילים אותו ואומרים כי על אף שיש רוב לא ניתן להפעילו מפני שמדובר במצב שהספק הוא בדבר קבוע. הרי אם אנו הולכים אחר הנתון הכמותי בפסיקת הדין, לא משנה אם האיש היה קבוע במקומו או הלך אל האישה – בשני המצבים סיכויי של האב להיות כשר שווים, אם רוב אנשי העיר כשרים.

על מנת לענות על שאלה זו, נעיין בסוגיה הקלאסית של רוב וקבוע – "עשר חנויות מוכרות בשר" המובאת במסכת כתובות.

ג. סוגיית עשר חנויות מוכרות בשר

א"ר זירא כל קבוע כמחצה על מחצה דמי... תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת בשר נבלה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור ובנמצא הלך אחר הרוב.
כתובות טו, א

נסביר את הקטע שלמדנו:

המקרה: אנו נמצאים בעיר בעלת עשר חנויות למכירת בשר. תשע חנויות מוכרות בשר כשר, וחנות אחת מוכרת בשר לא כשר.

ממקרה כזה יכולים להתפתח שני תרחישים:

תרחיש א: אדם מסוים קנה חתיכת בשר באחת מן החנויות, ואינו יודע מאיזו חנות. הדין: החנות היא קבועה, ובמקרה כזה הספק הוא שקול כי "כל קבוע כמחצה על מחצה דמי". ולכן נחמיר להורות שהבשר טרף משום ש"ספק דאורייתא לחומרא".

תרחיש ב: אדם מסוים מצא חתיכת בשר בכיכר השוק – האדם אינו יודע מאיזו חנות הגיעה החתיכה.

הדין: הבשר פרש מן החנות, ו"כל הפורש מן הרוב הוא פורש" – כלומר: הולכים על פי הנתון הכמותי, כדי להכשיר את הבשר.

נסביר את ההבדל בין הדינים:

3. למעשה השתוקי אסור לבוא בקהל כי "חכמים עשו מעלה ביוחסין" (קידושין עג, א).

השאלה המרכזית סביבה נסוב הדיון היא תפיסת האדם את המציאות. לא ההגדרה האובייקטיבית של הבשר עומדת לפנינו, אלא השאיפה להיכנס לתוך תודעתו של האדם. במקום בו האדם שואל את עצמו 'מאיזה חנות לקחתי את הבשר?', הוא בעצם מקשר את הבשר לחנויות, והן ניצבות עם הבשר במקום אחד. וזה כאילו הבשר הוא הנתבע והחנויות הן **עדים** שנמצאים ביחד במושב בית-הדין. אנו הדיינים מסתכלים על החנויות, וידוע לנו כי לגבי כל אחת מהחנויות יש אפשרות שהבשר בא ממנה. הלכך, אנו רואים כל חנות וחנות כאילו אומרת לנו: "ממני לקח". כלומר, כל חנות אומרת את עדותה באופן ברור וחזק, ואין "חנות" אחת שעדיפה על חברתה מבחינת חוזק הטענה – לכן כביכול מסתפקים הדיינים איזו טענה עדיפה. הטענות אינן יכולות להצטרף (כלומר, תשע הטענות הטוענות שהבשר בא מחנות כשרה, יצטרפו להציג צד של היתר חזק שיכריע את הצד של האיסור), משום שכל טענה סותרת את חברתה! כל טענה טוענת שהבשר בא ממקום אחר, חנות אחרת, וטענות כאלו אינן יכולות להצטרף. הדיין בספק איזו טענה לקבל, וספק זה ספק דאורייתא שהולכים בו לחומרא. על מצב כזה אמרו חכמים: "כל הקבוע כמחצה על מחצה דמי".

מצב כזה הוא האידיאלי מבחינת "כללי הפסיקה". עדיף לדון (אם אפשר) ב'חוזק הטענות', מאשר להפעיל דין על פי נתון כמותי. שכן ההכרעה הכמותית הנה שרירותית שאינה נוגעת לביטול האמת. הכרעת ספק על פי 'חוזק הטענות' זוהי הכרעה על פי נתון **איכותי**. במקרה שלנו אי אפשר להוכיח איזה טענה חלשה ולכן אנו נמצאים בספק שהולכים בו לחומרא, כמו שביארנו.

אולם, במצב שהאדם רואה את הבשר בכיכר על גבי הקרקע – הוא מזהה את הבשר עם הקרקע, החנויות לא קשורות אליו. הוא לא היה בחנויות, אין לו זיכרון משם – "הזיכרון" שלו מתחיל מכאן, מהבשר שעל גבי הקרקע. למה הדבר דומה? שוב נחזור לדימוי של מושב בית הדין. הבשר הוא הנתבע, אבל הפעם הבשר נמצא לברו במושב בית הדין. הדיין אמנם יודע שיש מי ש"יודע עדות" לגבי הנתבע (החנויות), אבל 'מה לעשות' שהחנויות לא באו למושב בית הדין...

על כן הדיין **נאלץ** לדון על פי הנתון הכמותי, כך דנים כשאין עדים.

כעת נחזור לשאלה בה פתחנו – הפעלת דין רוב והגבלתו במצב של קבוע בשתוקי: כאשר האישה הולכת אל האיש, היא בספק ממי נתעברה – מאדם כשר או מאדם פסול. יש אפשרות של כל אחד מאנשי העיר להיות אבי הוולד, וזה כאילו כל אחד מהם מעיד שהיא הייתה אצלו. כל הטענות סותרות, ולכן אין טענה עדיפה – הלכך מצב כזה הוא מצב של ספק שקול, שהולכים בו לחומרא.

אולם, כאשר האיש בא אל בית האישה, האישה מזהה את האיש עם הבית שלה, אף על פי שהיא יודעת שהאיש בא מתוך אנשי העיר – היא לא מקשרת את האיש עם אנשי העיר. לכן במצב כזה יופעל דין של רוב כפי שביארנו.

ד. סוגיית פיקוח הגל בשבת

עד עתה ביארנו את השאלה מתי מפעילים את ההליכה אחר הרוב ומתי מגבילים אותה על ידי קבוע בדיני איסור. לגבי יישום הסברא בדיני נפשות נעיין בסוגיית פיקוח הגל בשבת:

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב. היכי דמי? אי נימא דאיכא תשעה ישראל ונכרי אחד ביניהו – רובא ישראל ניהו! אי נמי פלגא ופלגא, ספק נפשות להקל. אלא דאיכא תשעה נכרים וישראל אחד – הא נמי פשיטא, דהוה ליה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי! – לא צריכא דפרוש לחצר אחרת, מהו דתימא: כל דפריש – מרובא פריש, קא משמע לן דלא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב. איני? והאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: תשעה נכרים וישראל אחד, באותה חצר – מפקחין, בחצר אחרת – אין מפקחין! לא קשיא, הא דפרוש כולהו, הא דפרוש מקצתייהו. יומא פד, ב

בספק פיקוח נפש, בניגוד לשאר ספקות של תורה, ההלכה קובעת שפוסקים לקולא. בגמרא שלפנינו מובאים שלושה מקרים שונים הקשורים לספק פיקוח נפש – בשניים מהם אנו מגבילים את ההליכה אחר הרוב לבירור הספק משום שמדובר במצב קבוע, זהו מצב של ספק פקוח נפש שהולכים בו לקולא. במקרה השלישי איננו מקילים תמיד בכדי להציל את האדם, אלא מכריעים את הספק לפי 'רוב' בין לקולא ובין לחומרא.

מקרה א: תשעה נוכרים וישראל אחד היו בחצר מסוימת, כל אחד נמצא בחלק שלו בחצר. נפלה מפולת על אחד מאנשי החצר ולא ידוע על מי נפלה.
הדין: האדם הוא 'קבוע' ו'כל קבוע כמחצה על מחצה דמי' – לכן מופעל פה דין של ספק רגיל, בו "ספק פקוח נפש – לקולא".
הסבר: אנו, המצילים, נמצאים לפני גל אבנים. אנו יודעים שבחצר היו עשרה אנשים. לגבי כל אחד ואחד מאנשי החצר ישנה אפשרות שהוא הנמצא תחת האבנים. אנו מעלים

בדעתנו כאילו כל אחד ואחד מתושבי החצר "מעיד" שהוא נמצא תחת האבן. הטענות כולן שוות ברמת חוזקן – ולכן המציל ("הדיין") נמצא בספק מי נמצא תחת האבן. ספק זה הוא ספק פקוח נפש שהולכים בו לקולא.

מקרה ב – "פרשו מקצתם":⁴ תשעה נוכרים וישראל אחד נמצאים בחצר, כל אחד נמצא בחלק שלו. אחד מאנשי החצר, לא ידוע מי, פרש מן החבורה והלך לחצר אחרת – חצר "ב" – שם נפלה עליו מפולת.

הדין: כיוון שיש קבוע, לא הולכים אחר הרוב. המצב נשאר מצב של ספק שהולכים בו לקולא.

הסבר: לכאורה היה אמור להיות כאן דין של בירור על ידי הליכה אחר הרוב. האדם פרש מן החצר, וכאשר החפץ המסופק פורש – צריך להפעיל דין של רוב כפי שראינו בדיני איסור בסוגיה של "עשרה חנויות מוכרות בשר". אם כך, מדוע איננו הולכים אחר הרוב לבירור הספק?

במקרה שלנו ודאי מדובר שאדם מסוים (ראובן) ראה את 'פלוני' (שמעון) פורש מחצר א והולך לחצר ב (אם לא כך – איך אנו יודעים שיש אדם תחת מפולת האבנים?). ראובן מקשר את זהותו של שמעון עם אנשי חצר א. אנו, המצילים, איננו מקשרים את זהותו של שמעון עם אנשי חצר א, בשבילנו שמעון קשור לחצר ב; אלא שראובן מעיד לנו ש 'זהותו' של שמעון קשורה לחצר א, ולכן אנו הולכים על פי עדותו של ראובן ומקשרים את שמעון עם חצר א – שמה היו עשרה אנשים שונים. קיימת אפשרות לגבי כל אחד מאנשי חצר א שהוא הלכוד תחת המפולת, וזה כאילו כל אחד "מעיד" שהוא פרש. כיוון שיש פה טענות שוות ברמת חוזקן, ה'דיין' נמצא בספק שקול מי נמצא תחת האבן. ספק זה הוא ספק נפשות שמקילים בו, כפי שביארנו.

מצב של 'עדות' כזאת יש גם בסוגיה של 'עשר חנויות מוכרות בשר': ראובן קנה חתיכת בשר ואינו יודע מאיזה חנות קנה, וכתוצאה מכך על חתיכת הבשר ישנו 'שם ספק'. כאשר ראובן ייתן את חתיכת הבשר למישהו אחר (שמעון), שמעון יחזיק חתיכת בשר שעליה כביכול הונפקה חותמת של "ספק דאורייתא". כלומר, אף על פי ששמעון מקשר את חתיכת הבשר עם 'ככר העיר' או עם 'ידיו של ראובן' (בכל מקרה, הוא לא מקשר את הבשר עם החנויות), שמעון יקבל את הזהות שהעניק ראובן לחתיכה – זהות שמקשרת את חתיכת הבשר לעשרה חנויות – כיוון שראובן הוא המעיד לו על זהותה של חתיכת הבשר. כל הסיבה שאנו אומרים שבבשר הנמצא "הלך אחר הרוב" היא מפני שאין זהות לחתיכת הבשר, ואין עדות מאיפה בדיוק היא הגיעה (מחנות כשרה או חנות טרפה). במקרים אלו

4. נסביר את המקרים השונים על פי שיטתם של הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש שהיא השיטה המרכזית להבנת הסוגיה (ניתן לראותה ברמב"ם, ספר זמנים, הלכות שבת פרק ב הלכות כ-כא. ובבית יוסף על הטור, או"ח שכת, ב).

אנו מסתכלים על חתיכת הבשר במצבה הנוכחי – חתיכת הבשר נמצאת בכיכר, לכן זהותה תהיה עם הכיכר. אולם מתי שיש 'עדות' לגבי 'זהות' חתיכת הבשר, אנו הולכים על פי העדות הזאת. במקרה כזה אי אפשר לתת זהות חדשה לחתיכה, משום שיש לה כבר זהות.

מקרה ג – "פרשו כולם": כל אנשי החצר פרשו מחצר א והלכו להם בשביל. אחד מהאנשים פרש מן החבורה ההולכת בשביל ונכנס לתוך חצר מסוימת, שם נפלה עליו מפולת.

הדין: לא מצילים אותו – מפני שהוא פרש מן הרוב, והרוב הם נוכרים.
הסבר: במקרים שהכרנו עד עכשיו האנשים היו קבועים במקומם ולא התערבבו אחד עם השני. אולם במקרה זה, כל קבוצת האנשים, פרשו כולם מן החצר והלכו בשיירה. כאשר הקבוצה הולכת ביחד הם מתערבים אחד בשני, ואזי ההלכה מפעילה הליכה אחר רוב. הרוב כאן מגדיר את הקבוצה כולה בתור גויים לעניין פיקוח נפש.⁵
 הסיבה היחידה שאין דין 'רוב' בתערובות של בני אדם היא מפני שמיד אחרי שהתהוותה התערובת – אנו מזהים את בני האדם. אולם, כשאי אפשר לזהות את בני האדם – אז ההליכה אחר 'רוב של תערובת' מופעלת. במקרה שלנו אי אפשר לזהות מי הישראלי – כי אנו יודעים שהייתה קבוצה שיצאה לשביל, ושהקבוצה כללה גויים וישראלי. אולם לאחר שהקבוצה התערבבה איננו מסוגלים לזהות את הישראלי, כי לא ראינו את הקבוצה. לפיכך, הישראלי איבד את זהותו ונחשבת הקבוצה אצלנו כקבוצה שכולה גויים. לכן אחד שפרש ממנה הוא פורש מן הרוב של הגויים – הרוב הוא זה שקבע את זהות הקבוצה.

ה. ביאור חושגי רוב וקבוע

עתה, לאחר שביארנו מתי הולכים אחר הרוב ומתי מגבילים אותו בטענה שהמצב הוא קבוע, נגדיר את המושגים 'רוב' ו'קבוע':
'קבוע': 'קבוע' הוא תיאור של אובייקט כלשהו, שעומד בנפרד מהאובייקטים האחרים ואינו מתערב בהם. כיוון שה 'קבוע' עומד בפני עצמו, הוא משרת אותנו בפתרון שאלותינו. אם יש לנו צורך לברר אובייקט מסוים (חתיכת בשר, ילד שלא ברורה זהותו, אדם הנטמן תחת מפולת אבנים) אנו הולכים אל ה'קבוע' בסיטואציה (חנויות, אנשי העיר, אנשי החצר) ומבררים האם ישנה אפשרות לכך שהאובייקט המסופק בא מן המקום הקבוע הזה. אם באמת ישנה אפשרות שהאובייקט בא ממקומות קבועים מסוימים, ניצבות לפנינו טענות שונות מאיפה הגיע האובייקט. טענות אלו סותרות זו את זו, וכיוון שאף טענה אינה עדיפה

5. ההליכה אחר הרוב במקרה זה שונה. עד עכשיו פירשנו את ההליכה אחר הרוב כהליכה אחר הנתון הכמותי, כלומר סבירות סטטיסטית גבוהה יותר לאחת מן האפשרויות. ברם, כאן "ההליכה אחר הרוב" תפורש בתור הליכה אחר הנתון האיכותי ('רוב התערובות') – כפי שיבואר בהמשך.

על חברתה – אנו מצויים בספק שקול. ההכרעה בספק זה תהיה לקולא או לחומרא בהתאם לתחום ההלכתי של הספק.

'רוב': ישנם כמה סוגים של רוב: רוב הדיינים, רוב התערובת, רוב כמותי-סטטיסטי. נבאר את הסוגים השונים של רוב:

רוב הדיינים שונה מהרוב הכמותי-סטטיסטי: כאשר אנו הולכים אחרי רוב כמותי לבירור הספק אין מפגש בין שתי האפשרויות. אנו פוסקים כאפשרות אחת על פי הסיכויים, לא על פי חשיבה או התמודדות מול הטענות והצדדים השונים.

לעומת זאת, ברוב הדיינים, הדיינים הם שליחים שלנו לברר את המציאות. בתוך הדיון של הדיינים נוצר מפגש בין הטענות השונות, כאשר כל דין שומע את טענתו של חברו. אחרי דיון ושמיעת הצד האחר, הדין מוכרע, ואם יש רוב דיינים שבחרו בטענה מסוימת – אנו בוחרים בה, כי הם הנתח הגדול בין קבוצת הדיינים ולכן המכריעים את זהותה. יוצא שההכרעה כרוב הדיינים אינה קשורה בשיעורים וסיכויים, והיא אינה נוגעת להערכת המציאות באופן מסתבר יותר. למה הדבר דומה? לרוב בבחירות לממשלה. כאשר אנו סופרים את הפתקים בקלפי, ומגלים שמרבית הקולות הלכו למועמד א – אנו נבחר במועמד א לראשות הממשלה, לא בגלל שיש יותר סיכויים שמועמד א הוא ראש הממשלה, זה לא שייך⁶. מועמד א הוא ראש הממשלה מתוקף ההבנה שלרוב יש סמכות לקבוע מי יהיה ראש הממשלה, לרוב יש כוח. לו הייתי צריך להגדיר במשפט אחד את רוב הדיינים הייתי אומר שהוא רוב של איכות או רוב של כוח, אך לא רוב של כמות.

לדעתי גם רוב של תערובת הוא רוב של כוח. נביא דוגמא להסבר העניין: מונחות לפני תשע חתיכות בשר כשרות וחתיכה אחת טריפה. נקרא לתשע החתיכות הכשרות קבוצה א, ולחתיכה הטריפה נקרא קבוצה ב. כאשר החתיכות מתערבבות בניהם נוצר מעין מאבק – קבוצה א היא הקבוצה השולטת ב'מגרש' ולכן היא מנצחת את קבוצה ב. כתוצאה מכך, הקבוצה החלשה נכנעת לקבוצה החזקה והופכת להיות חלק ממנה – ולכן כל חתיכות הבשר ייחשבו כשרות. ישנם מצבים בהם אפשר לראות את תוצאות הערבוב בעיניים – אם ניקח לדוגמא כמות קטנה של צבע צהוב ונערבב אותה עם כמות גדולה של צבע כחול, הצבע שיישאר לאחר הערבוב יהיה כמובן כחול⁷.

6. מועמד א לא נמצא בספק אם הוא ראש ממשלה או לא. עכשיו העם בחר בו לראשות הממשלה.

7. הערת המערכת: יש לציין כי גם בדיני 'רוב התערובת' יש לחקור אחר אופן פעולתו של הרוב. ראה הרב יהודה יונגסטר, 'טעם כעיקר ונותן טעם לפגם', פיתוחי חותם ב, פתח תקווה תשס"ו. (ע.ב.).

I. סיכום

במאמר זה חקרנו את המושגים 'רוב' ו'קבוע', ביארנו מתי הולכים אחרי הרוב ומתי מגבילים אותו בטענה שמדובר במצב קבוע. בנוסף, ביארנו מה הם ההגדרות של המושגים הללו וחילקנו בין סוגי רוב שונים. השאלה שניצבת לפנינו כעת היא: מהם הדגשים והרעיונות הטמונים בסוגיה שאותם ניקח אתנו הלאה?

הדגש הראשון הוא ההסתכלות שלנו על המושג רוב. במאמר ניסיתי להדגיש שישנם סוגים שונים של רוב: רוב הדיינים, המבוסס על "כוח הרוב" כפי שביארנו, ורוב כמותי המבוסס על סיכויים. בנוסף רציתי להראות שהליכה אחרי רוב כמותי אינה בעדיפות ראשונה – ההלכה מעדיפה לשמוע טענות לגבי כשרות האובייקט. במאמר הסברנו שהטענה היא מעין עדות, שכאשר טענות מוצעות לפני הדיין – זה המצב האופטימלי בשבילו. כאשר אנו מציגים עדויות לפני הדיין, הדיין מרגיש ב"ביתו", בית המשפט. לעומת זאת, הכרעת הדיין על פי רוב כמותי, תצריך את הדיין "לצאת" ממקום מושבו ולברוק מה הם הנתונים הסטטיסטיים אודות כשרותו של האובייקט הנמצא בספק. רק במקרה שהטענות-עדויות אינן מושמעות לפני הדיין, הדיין ידון על פי הליכה אחר רוב כמותי. כמו כן, הליכה אחרי רוב כמותי כדרך בירור אינה טובה מצד עצמה: למה נאמר שאפשרות מסוימת אינה נכונה בגלל שיש מיעוט סיכויים שתקרה? אולם, אם תוכיח בצורה שכלית-הגיונית שאפשרות מסוימת היא אינה חזקה אז באמת נקבע שהטענה אינה נכונה.

הדגש השני שרציתי להראות הוא שקביעת ההלכה היא לא תמיד על פי ההיבט האובייקטיבי אלא על פי תפיסת האדם את המציאות. כאשר אדם מוצא חתיכת בשר בכיכר העיר – השאלה העומדת לפנינו איננה מהי ההגדרה האובייקטיבית של חתיכת הבשר, אלא השאלה איך האדם מזהה את חתיכת הבשר.

ניתוח כזה של הסוגיה, מראה לנו כמה התורה קשורה אל האדם. לא זו בלבד שהתורה אינה דבר מופרד מהאדם, אלא היא בנויה על פי תפיסת האדם את המציאות, והדינים ניתנים לאחר שנוצר הקשר בין האדם למציאות.